

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS DIDAKTIKOS KATEDRA

Darius Mitkus

**Specialiosios pedagogikos magistrantūros
studijų programos II kurso studentas**

**MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI
POREIKIŲ, DOMĖJIMASIS
ISTORIJA**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas:
doc. J. Pumputis

Šiauliai 2006

Turinys

Įvadas.....	3
I. Domėjimosi istorija ypatumai.....	6
1.1. Specialiųjų poreikių moksleivių integracija į bendrojo lavinimo sistemą.....	6
1.2. Domėjimosi arba intereso vaidmuo mokymosi procese.....	7
1.3. Istorija – vienas iš sunkesnių mokomųjų dalykų.....	10
1.4. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių skatinimas domėtis istorija.....	11
II. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, domėjimasis istorija.....	13
2.1. Tiriamieji.....	13
2.2. Tyrimo metodika.....	13
2.3. Tyrimo rezultatai.....	14
2.3.1. Stebėtų istorijos pamokų kiekybinė analizė.....	14
2.3.2. Stebėtų istorijos pamokų kokybinė analizė.....	22
2.3.3. Anketų - apklausų kiekybinė analizė.....	26
2.3.4. Anketų - apklausų kokybinė analizė.....	31
Išvados.....	33
Rekomendacijos.....	34
Literatūra.....	35
Summary.....	37
Priedai	39
Priedas Nr.1. Stebėjimo protokolas.....	40
Priedas Nr.2. Anketa.....	41

IVADAS

Tyrimo socialinis – praktinis aktualumas

Rūpinantis specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymu bendrojo lavinimo mokyklose vis akcentuojami mokymo turinio, mokymo metodų parinkimo klausimai. Suprantama, jog mokymosi sunkumų turintis mokinys nėra pajėgus mokytis pagal bendrąsias programas, jis negali tinkamai įsisavinti žinių perteikiamų įprastais metodais ir būdais. Kartu pastebimas ir menkesnis domėjimasis dalyku. Norint to išvengti reikia ieškoti optimaliausių priemonių, kaip sudominti mokinius, kaip juos nuteikti darbui. Kol kas dar nėra išsamiai nagrinėta, kaip specialiujų ugdymosi poreikių turintys mokiniai domisi istorija. Reikia atskleisti specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių domėjimosi istorija ypatumus, sudominimo būdus ir pateikti rekomendacijas, kurios padėtų didinti mokinių domėjimąsi istorija.

Tyrimo mokslinis aktualumas

Pastaruoju metu sparčiai keičiantis švietimo sistemos prioritetams, keičiasi ir pati ugdymo sistema bei požiūris į ugdytinį. Vis labiau kreipiamas dėmesys į ugdymo kokybę.

Bendrojo lavinimo mokyklose mokosi nemažai mokinių, turinčių specialiujų ugdymosi poreikių, todėl būtinas ir atitinkamas pedagogų pasirengimas.

Daug bendrojo lavinimo mokyklos mokytojų pasirengė ugdyti specialiujų poreikių vaikus integruotose klasėse, buvo išleista nemažai mokomosios literatūros specialiujų poreikių vaikams, bendrojo lavinimo mokyklose daugėja patirties, kaip ugdyti sutrikusios raidos vaikus ir t. t. Nepaisant visų šių poslinkių, problemų vis dar yra. Bene svarbiausias klausimas – kaip optimaliu lygiu kokybiškai ugdyti kiekvieną neįgalų vaiką kartu su bendraamžiais, kaip geriausiu būdu padėti atsiskleisti kiekvieno vaiko gebėjimams.

Ambrukaitis, Ruškus, Bagdonienė, Udrienė (2003) teigia, jog specialiujų poreikių vaikų integracija į bendrojo lavinimo mokyklas – kaitos procesas, skatinantis naujai pažvelgti į visą ugdomąjį procesą: ugdytinį, ugdytoją, ugdymo priemones ir ugdymo turinį. Pakitusi ugdomoji situacija pedagogus verčia keisti požiūrį į savo darbą, ieškoti efektyvesnių būdų, kaip pažvelgti į savo, kaip ugdytojo, vaidmenį.

Nesunkiai galima pastebėti, jog dauguma pedagogų ir mokinių svarbiausiais dalykais laiko matematiką, lietuvių kalbą, užsienio kalbas. Tačiau ne ką mažiau svarbūs yra ir kiti mokomieji dalykai, tame tarpe ir istorija.

Bendrojo lavinimo mokyklos bendrosiose programose (1997) teigiama, kad istorijos, kaip mokomojo dalyko, paskirtis – padėti mokiniams formuoti istorinę sąmonę, supratimą, kad šiandienos pasaulis, jo tvarka ir vertybės yra istoriškai sąlygotos bei kintančios, kad jos privalo būti dabarties žmonių atsakingai saugomos ir kuriamos.

Nepaisant to, jog istorija, kaip mokomasis dalykas, yra vienas iš įdomiausių, nemaža dalis mokinių yra susiformavę neigiamą nuostatą į šį dalyką. Specialiųjų poreikių vaikai, mokydamiesi istorijos, susiduria su dar didesnėmis problemomis. Mokiniai turėtų įgyti ne vienpusę, „sausą“, paremtą tik atskirais faktais, datomis istoriją, bet išsamią, kaip sudėtingos ir prasmingos visumos, sampratą. Reikėtų stengtis, kad būtų sudarytas teigiamas santykis su praeities ir dabarties pasauliu, tinkamai ir tiksliai suformuoti įvairūs istoriniai vaizdiniai, nes nuo to, kaip ir kokie bus sudaryti istoriniai vaizdiniai, priklausys istorinių sąvokų gilumas, išsamumas bei istorinių reiškinių analizė.

Daugeliui žinoma, kad specialiųjų poreikių vaikai mokydamiesi patiria įvairių sunkumų, nes kiekvieno mokinio gebėjimai ir mokymosi stiliai labai individualūs ir įvairūs. Vis tik, nereikėtų pamiršti bendrosios programos reikalavimų, kurie numato, kokių istorinių žinių turėtų įgyti mokiniai išklause visą istorijos kursą bendrojo lavinimo mokykloje.

Tyrimo probleminiai klausimai:

Kodėl specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai mažiau domisi istorija nei kitais mokomaisiais dalykais? Ką reikėtų daryti, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius istorijos disciplina domintų labiau?

Tyrimo hipotezė:

Mokslinė problema leidžia formuluoti hipotezę, kad: tose pamokose, kur mokytojai dirba kūrybiškiau, kur vaikai įtraukiami į darbą ir skatinama mokymosi motyvacija, bei taikomi įvairesni darbo būdai, mokinių domėjimasis istorija yra didesnis.

Tyrimo objektas

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių požiūris į istorijos dalyką.

Tyrimo tikslas

Atskleisti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių domėjimosi istorija ypatumus bei išsiaiškinti mokytojų naudojamus sudominimo būdus.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę bei metodinę literatūrą, kurioje nagrinėjama specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų integracija bendro lavinimo ir specialiosiose mokyklose bei šių vaikų domėjimasi istorijos bei kitomis disciplinomis.
2. Stebėjimo pagalba išsiaiškinti, kokius sudominimo būdus naudoja pedagogai istorijos pamokose.
3. Remiantis stebėjimu ir sudaryta anketa išsiaiškinti istorijos vietą tarp kitų dalykų bei atskleisti mokinių menko domėjimosi istorija priežastis.
4. Parengti rekomendacijas, kurios padėtų padidinti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, domėjimąsi istorija.

Tyrimo metodologija:

Kaip tyrimo metodas buvo naudojamas pedagoginis stebėjimas. Buvo stebimos aukštesnėse klasėse, pavasarį ir rudenį, vykusios istorijos pamokos, anketinė apklausa.

Duomenų apdorojimo metodai:

Duomenims apdoroti naudojamas aprašomasis būdas, anketų analizė.

Tyrimo imtis:

Anketos pagalba buvo apklausta 60 bendrojo lavinimo mokyklos mokinių, iš kurių 30 buvo specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai. Buvo stebima iš viso 70 istorijos pamokų, kurių metu aiškinomės specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų istorijos pamokose dėstomos medžiagos suvokimą ir įsisąmoninimą.

Magistro baigiamasis darbas susideda iš įvado, 2 skyrių, išvadų ir pasiūlymų, literatūros sąrašo, reziumė anglų kalba ir priedų. Darbo apimtis 39 puslapiai, 8 lentelės, 8 paveikslėliai, literatūros sąrašė pateikti 29 šaltiniai. Darbe pateikti 2 priedai.

I. DOMĖJIMOSI ISTORIJA YPATUMAI

1.1 Specialiųjų poreikių moksleivių integracija į bendrojo lavinimo sistemą

Integracija, kaip procesas, - naujas reiškinys Lietuvos edukologijoje, todėl susilaukia didelio mokslininkų dėmesio ir diskusijų nagrinėjant šią temą įvairiais aspektais (Unčiūrys 2000).

Mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, išitraukimas į bendrąją ugdymo sistemą kelia naujų reikalavimų ir rūpesčių pedagogams ir bendrojo lavinimo mokyklų vadovams.

Švietimo ir mokslo ministerija bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ieško sprendimų, sureguliuosiančių socialinės globos / rūpybos bei ugdymo funkcijas. Specialiojo ugdymo formų įgyvendinimo kokybė rodo, kokiais būdais, priemonėmis, koku laipsniu įgyvendintos specialiojo ugdymo nuostatos šalies mastu ir ugdymo įstaigose. Diagnozuota specialiųjų poreikių vaikų, lankančių ugdymo įstaigas, dalis rodo švietimo prieinamumo garantavimo laipsnį specialiųjų poreikių asmenims ir tai, kokias specialiųjų poreikių moksleiviams švietimo sąlygas yra sukūrusi valstybė.

Svarbus šiandieninės ugdymo įstaigos uždavinys - užtikrinti ugdymo turinio individualizavimą pagal moksleivių poreikius, parenkant ugdymo formas, būdus ir metodus (Ambrukaitis, Ruškus, Bagdonienė, Udrienė, 2003). Mokytojai pamokose diferencijuoja ir individualizuoja užduotis, atsižvelgdami į atskirų grupių poreikius ir realius gebėjimus. Kad šis darbas vyktų sklandžiai, nuo pat integracijos pradžios mokyklose veikia specialiojo ugdymo komisija.

Specialioji ugdymo komisija įvertina specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių gebėjimus, parenka atitinkamą klasės ugdymo ar individualų planą, suderintą su bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos klasės ugdymo planu. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, kuriems pedagoginės psichologinės tarnybos rekomenduoja mokytis pagal adaptuotas ir modifikuotas programas, ugdymo rezultatai vertinami pagal atitinkamos programos reikalavimus. Šias programas rengia dalyko mokytojai, konsultuojami specialiojo pedagogo, mokyklą aptarnaujančios pedagoginės psichologinės tarnybos. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius dalykų mokytojai stengiasi sudominti įvairiomis, specialiai paruoštomis, ugdymo metodikomis ir metodinėmis priemonėmis, skatinti jų domėjimąsi mokslu.

1.2. Domėjimosi arba intereso vaidmuo mokymosi procese

Rusų autorių literatūros analizė parodė, kad domėjimasis yra sudėtinga ir nevienarūšė sąvoka. Tai patvirtina įvairios šios sąvokos interpretacijos ir apibrėžimai. Šorochova (2004) domėjimąsi aiškina kaip poreikį, kuris atsiranda iš žmogaus ir jį supančio pasaulio tarpusavio santykių. Šorochova (2004) teigia, kad domėjimasis tai įsisąmonintas, dalykinis poreikis, pasireiškiantis apibrėžtu veiklos tikslingumu.

Psichologijos žodyne (1993) aiškinama, kad domėjimasis arba interesas suteikia žmogaus veiklos tikslams kryptį, padeda orientuotis, pažinti naujus faktus, geriau suvokti tikrovę. Rusų psichologijos žodynas (2000) pateikia konkretesnį šio termino apibūdinimą. Jis aiškina, kad domėjimosi arba intereso reikšmė nėra apibrėžta ir išskiria šias dažniausiai domėjimąsi apibūdinančias sąvokas: dėmesys, žingeidumas, motyvacija, susikaupimas, susirūpinimas, kryptingumas ir noras. Apibendrinę mokslinę medžiagą galime teigti, kad mokinių domėjimąsi mokymo procesu skatina:

- teigiama motyvacija,
- prieinama mokymo medžiaga,
- vaizdumas,
- medžiagos pateikimo patrauklumas,
- kryptingumas (tikslo turėjimas),
- noras ar nusiteikimas mokytis.

Teigiama motyvacija. Teigiama motyvacija - vienas iš svarbiausių ir esmingiausių domėjimąsi mokymosi procesu skatinančių veiksnių. Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė (2004) motyvaciją įvardija, kaip poreikius ar reiškinius, kurie teikia elgesiui energijos ir kreipia jį į tikslą.

Mokymosi motyvacija, anot Butkienės ir Kepalaitės (1996), padeda orientuotis į tikslą, suvokti, kiek laiko reikės tam tikslui pasiekti, ar reikės pastiprinimo ir kokio, aktualizuoja būtinas moksleivio žinias, sugebėjimus ir įgūdžius, pažadina jo jautrumą pagalbai iš išorės, turi įtakos mokymosi kokybei ir mokymosi pasekmėms. Laužikas (1974) skiria tokius mokymosi motyvacijos požymius:

- Asmeninė mokymosi prasmė, susijusi su noru mokytis;
- Mokymosi motyvo turinys ir jo vieta bendrojoje asmens motyvacijos sistemoje;
- Motyvo veiksmingumas, susijęs su savarankišku atsiradimu ir pasireiškimu;
- Motyvo įsisąmoninimo laipsnis ir mokymosi motyvo išplitimas į kitas veiklos sritis.

Jovaiša (1993) išskyrė šias mokymosi motyvų grupes:

- Pirminiai (tiesioginiai), t.y. mokomasi dėl įdomumo, dirbama dėl funkcinio smagumo, džiaugimosi sėkme;
- Antriniai (netiesioginiai), t.y. mokinius skatina ne pati veikla, bet pašaliniai dalykai (noras būti naudinga visuomenei, noras suteikti kam nors džiaugsmo).

Mokymosi sėkmė dažnai priklauso nuo mokinio savybių ir aplinkos, nuo to ką ugdytinis galvoja, kaip vertina savo paties elgesį. Motyvacija neišvengiamai lemia mokslo rezultatus. Sėkmingai atlikęs vienoką ar kitokią užduotį, mokinys įgauna daugiau pasitikėjimo savimi ir noro pasiekti geresnių mokymosi rezultatų ateityje. Gage ir Berliner (1994) teigimu, gerų rezultatų motyvacija – sėkmės, laimėjimų poreikis, noras ką nors padaryti gerai.

Motyvaciją lemia vidiniai ir išoriniai veiksniai, kitaip dar individo ir aplinkos kintamieji. Gage ir Berliner (1994) pažymi, jog individo kintamieji apima ir bruožus, kurie yra stabilūs, ilgai trunkantys, ir būsenas, kurios yra trumpalaikiai ciklai. Aplinkos kintamieji yra mokyklos pažymiai ir kitos paskatos, frustracinės situacijos, aplinkos turtingumas, prieštaringos situacijos. Neįmanoma priversti mokinius visą laiką dirbti su didžiausia motyvacija. Tačiau reikia stengtis juos sudominti, padaryti taip, kad jie galvotų apie darbą mokykloje kaip kažką svarbaus.

Mokiniai, turėdami stiprią motyvaciją, įgyja ir deda daugiau pastangų atnaujinti, pratęsti pagrindinę veiklą. Pedagogai norėdami, kad mokiniai geriau įsisavintų mokomąją medžiagą, turėtų orientuotis į vidutinio sunkumo užduotis. Yra tikimybė, kad mokinys, neturėdamas aukštos motyvacijos, rinksis pernelyg sunkią arba priešingai – labai lengvą užduotį, tuo pervertindamas arba nuvertindamas savo galimybes. Įvairūs autoriai: Gage, Berliner (1994) ir Frieze (1985) nurodo, jog mokiniai savo sėkmę arba nesėkmę aiškina nedaugeliu priežasčių – pastangomis, gabumais, nuotaika, užduoties sunkumu, laime.

Frieze (1985) tyrimai parodė, kad vaikai laikosi egoistinio požiūrio į priežastis:

1. Sėkmės priežastimis jie dažniausiai laiko vidinius veiksnius (pastangas, gabumus).
2. Nesėkmės priežastimis – išorinius veiksnius (užduoties sunkumą, laimės neturėjimą).

Mokiniai manantys, kad yra negabūs, dažnai vengia veiklos, kuri būtų orientuota į gerus rezultatus, arba prastai dirba gavę tokią užduotį.

Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė (2004) teigia, kad žmonių poreikiai yra dviejų lygių, arba dualistinė motyvacijų teorija. A. Maslow (1954) šią dualistinę motyvacijų teoriją skiria į dvi motyvų rūšis:

1. Deficito motyvai;

2. Buvimo motyvai.

Aukštesnieji (buvimo) motyvai pasireiškia didesniu potencinių galių panaudojimu, aukštesnių vertybių realizavimu. Deficito motyvaciją galima sieti su pastangų, sėkmės stoka.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai dėl daugelio problemų susijusių su dėmesiu, atmintimi, savireguliacija, kalbos raida, mokymosi pasiekimais turi mažesnę mokymosi motyvaciją. Hallahan, Kauffman (2003) pažymi, jog patyrus daug nesėkmių, padidėja rizika atsirasti išmoktam bejėgiškumui – jausmui, jog nepasiseks, kad ir kaip stengtumeisi. Autoriai pripažįsta, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams būtina suteikti, kuo daugiau galimybių patirti sėkmę.

Vaikai, kurie turi kokių nors sunkumų, reikalauja žymiai daugiau dėmesio. Darbas su šiais mokiniais taip yra specifiškesnis, reikalaujantis tam tikrų žinių. Mokymosi motyvacija tokiems vaikams yra ypač reikšminga, todėl, kad šie mokiniai yra linkę greičiau nusivilti prastais rezultatais.

Specialiųjų ugdymosi poreikių turintys moksleiviai bendrojo lavinimo mokykloje susiduria su daugybe problemų dėl savo mokymosi ir elgesio. Dažniausia problema ta, jog dauguma šių vaikų nepajėgūs reikiamu lygiu mokytis pagal Bendrąsias bendrojo lavinimo mokyklos programas. Todėl vaikai, nuolat patiria neigiamus išgyvenimus, nenori eiti į mokyklą, konfliktuoja su mokytojais, varžo kitų mokinių interesus. Jei mokiniams, turintiems specifinių pažinimo sutrikimų, laiku nenustatomi jų gebėjimai ir poreikiai, bei nesuteikiama reikiama pagalba, rezultate turime mokymosi motyvacijos stoką. Šie mokiniai įvairiausiais būdais bėga nuo neigiamų emocijų, prarasdami ne tik bet kokią susidomėjimą tam tikru mokomuoju dalyku, bet ir visiškai prarasdami mokymosi motyvaciją.

Prieinama mokymo medžiaga. Jovaiša ir Vaitkevičius (1989) teigia, kad mokymo medžiagos prieinamumas priklauso nuo mokymo organizavimo, mokymo metodų parinkimo. Mokymo medžiagos prieinamumas labai priklauso ir nuo mokinio individualių gebėjimų, amžiaus, aplinkos, individualių savybių.

Vaizdumas. Daugelis autorių akcentuoja, kad mokymo vaizdumas ir medžiagos vizualumas (skaitomumas) padeda sukaupti mokiniui empirines žinias, reikalingas tolesniam supratimui. Iškeliamas vaizdumas kaip mokymo efektyvumo gerinimo priemonė. Jovaiša ir Vaitkevičius (1989) teigia, kad vaizdumas naudojamas ne tik žinioms tobulinti, bet ir mokinių pastabumui, pažintiniams procesams, kūrybiniams sugebėjimams lavinti. Autorius pabrėžia, kad vaizdumas – ne tikslas, o priemonė jam pasiekti ir siūlo taikyti šias vaizdumo priemones: natūralias, dirbtines, paprastas, apibendrinančias, simbolines, statiškas, dinamiškas ir pan.

Medžiagos pateikimo patrauklumas. Medžiagos pateikimo patrauklumas neatsiejama medžiagos vaizdumo dalis. Labai svarbu, kad mokymo turinys būtų patrauklus, kad mokymo medžiaga būtų pateikiama nenuobodžiai, pasirenkant įvairius mokymosi metodus bei priemones.

Kryptingumas (tikslas turėjimas). Sebastian Leither (1998) pabrėžia, kad kryptingumas turi padėti mokiniui įgyti žinių, mokėjimų ir įgūdžių bei leisti įgytas žinias taikyti naujose situacijose.

Noras ar nusiteikimas mokytis. Sebastian Leither (1998) teigia, kad noras – tai ypatinga žinojimo rūšis. Daugiausia mes išmokstame tada, kai tiksliai žinome, ko norime. Žmogaus valia dideliu mastu yra jo sugebėjimas laiku ir pakankamai stipriai prisiminti tai, ko jis nori. Mokiniui labai svarbus nusiteikimas mokytis ir žinojimas, kas tai yra ir ko iš jo bus tikimasi mokymo eigoje.

1.3. Istorija – vienas iš sunkesnių mokomųjų dalykų

Vaitkevičius (2005), tirdamas V- XII klasių moksleivius, aiškinosi mokomųjų dalykų sunkumo priežastis. Daugiausia tiriamųjų mokėsi bendrojo lavinimo mokyklose – 741. Moksleivių besimokančių pagal gimnazijos programą buvo 128, pagrindinėje mokykloje besimokančių – 115. 5,4% moksleivių mokėsi pagal modifikuotą, o 4,6% - pagal adaptuotą bendrojo lavinimo programą. Tyrimas parodė, kad daugelis respondentų dalyko sunkumą sieja su mokymosi krūviu arba dalyko sunkumą sutapatina su nuostata į dalyką.

Pateikti duomenys rodo, kad istorija, užimanti ketvirtąją vietą, vienas iš sunkesnių mokomųjų dalykų bendrojo lavinimo mokyklose. Dažnos šio dalyko sunkumo priežastys: neįveikiama mokymo programa, dideli pedagogų ir tėvų reikalavimai, bendraamžių santykiai. Vaitkevičius teigia, kad šis mokomųjų dalykų reitingas - nekintantis. Jo pastovumas verčia susimąstyti apie ugdymo tobulinimo ir gerinimo galimybes.

Pobrein (2004) atlikti, nežymiai protiškai atsilikusių mokinių, savarankiško skaitymo ypatumų tyrimai 5-7 ir 8-10 klasėse parodė, kad istorija nėra labai mėgstamas dalykas. Tuo tarpu matematika ir lietuvių – įvardijami kaip vieni iš mėgstamiausių mokomųjų dalykų.

Dalyko pasirinkimą taip pat įtakoja mokytojo asmenybė, bendravimas su mokiniais. Akivaizdu, kad bendrojo lavinimo mokyklose mokymo didaktikų parinkimas ribotas, bendravimas su mokiniais kartais šaltesnis.

1.4. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių skatinimas domėtis istorija

Istorijos mokymas specialiųjų poreikių vaikų ugdyme užima labai svarbią vietą. Šių pamokų metu vaikai gauna tam tikrų žinių apie visuomenę, jos vystymąsi, tautos atsiradimo, valstybės kūrimosi sunkumus, kovas su išorės priešais.

Macis (1997) teigia, kad dirbant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais reikėtų:

- Ypatingą dėmesį skirti istorijos propedeutikai, kurios vienu iš svarbesnių uždavinių reikėtų laikyti vaizdinių sudarymą, nes jais remiantis galima lengviau formuoti istorines sąvokas.

- Pamokose naudoti daugiau vaizdinių priemonių, padedančių susidaryti istorinio laiko vaizdinius.

- Daug dėmesio pamokoje turi būti skiriama chronologijai. Nereikėtų versti specialiųjų poreikių mokinių išmokti visą chronologinę lentelę, o tikslingiau būtų išskirti svarbiausias laikotarpio datas ir jas labai gerai išmokti.

- Taikyti mokymo „kompleksiškumą“, tai yra per matematikos, gimtosios kalbos pamokas galima pateikti užduočių su istorinėmis datomis bei įvykiais.

- Pamokose aiškinant medžiagą, labiau pabrėžti priežasties ir pasekmės ryšius.

- Duoti mokiniams grožinės literatūros kūrinių istorine tema.

- Skatinti pačius mokinius rinkti įdomesnę istorinę medžiagą

- Mokyti vaikus išskirti pagrindinius istorinio reiškimo požymius, skirti juos nuo antrinių.

- Geros vaizdinės priemonės, nuoširdus mokytojo darbas, pačių mokinių suinteresuotumas padeda pasiekti, kad specialiųjų poreikių vaikai įsimena ir atgamina istorines datas bei įvykius

Pumputis (1998) teigia, kad istorijos vaizdinių kūrimas vienas iš svarbiausių mokymo metodikos klausimų specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams. Rekomenduoja tokius vaizdinių kūrimo metodus:

- Grožinį pasakojimą;

- Gyvą pavaizdavimą;

- Vaizdinį aprašymą;

- Grožinės literatūros panaudojimą;

- Regimojo ir daiktinio vaizdumo priemonių panaudojimą.

Istorinius vaizdinius padeda kurti ir vaizdinės priemonės. Kai istorijos pamokose gausiai naudojamos vaizdinės priemonės mokiniams jų pagalba sudaromi nauji istoriniai vaizdiniai, atkuriami praeities vaizdai ir paveikslai, kurie yra labai tolimi šiandieniai mokinių gyvenimo patirčiai ir asmeniniams išpūdžiams. Specialiosios mokyklos mokiniai į praeitį žiūri šių dienų akimis. Kunigaikščio rūmus jie išivaizduoja kaip dabartinius pastatus, o senovės kariams suteikia šiandieninės kariuomenės išvaizdą (Pumputis, 1999). Šiuo požiūriu, istorijos mokytojas neturi apgaudinėti savęs viltimi, kad jo raiškus, gerai apgalvotas ir suplanuotas pasakojimas mokiniams būtinai sukels teisingas asociacijas. Sutrikusio intelekto vaikai negali patys susikurti vaizdinius apie konkretų istorinį laikotarpį, todėl tai padaryti jiems turėtų padėti mokytojas panaudodamas savo žinias, patirtį, įvairiausias mokomąsias priemones, iš kurių pagrindinę vietą turėtų užimti vaizdinės priemonės. Vaizdinės priemonės naudojamos ne tik vaizdiniams sudaryti, bet ir pačioms sąvokoms formuoti. Tačiau negalima ne paminėti, kad be vaizdinių kūrimo ir sąvokų formavimo, vaizdinės priemonės atlieka daug ir kitų funkcijų, tokių kaip:

- Sukonkretina mokomąją medžiagą.
- Padeda suvoki istorinės epochos specifiką, būdingus bruožus, išsivystymo lygį.
- Sąlygoja tvirtesnę istorinės medžiagos įsiminimą.
- Aktyvina mokinių dėmesį ir skatina domėjimąsi istorija, ugdo kūrybinį aktyvų meninio paveikslo suvokimą, nes jie yra mokomi suprasti ne tik paviršių, bet ir paveikslo esmę.
- Turi svarbią auklėjamąją reikšmę, nes daro stiprų emocinį poveikį.
- Vaizdinės priemonės turi labai didelį korekcinį poveikį protiškai atsilikusiems vaikams, nes regimasis vaizdumas aktyvina mokinių mąstymą, žadina vaizduotę, verčia įtempti dėmesį bei atmintį.

Naudojant vaizdines priemones mokytojas turi stebėti kokią teigiamą poveikį jos daro mokiniui. Kai mokinys, vaizdinių priemonių pagalba, pamažu išmoksta reikšti mintis, mokytojas turėtų trumpinti vaizdinės priemonės demonstravimo laiką, kol pasiekia tokio rezultato, kad mokinys gali mintis reikšti be jų.

II. MOKINIŲ, TURINČIŲ SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ, DOMĖJIMASIS ISTORIJA

2.1. Tiriamieji

Tyrimas vyko nuo 2005 m. sausio mėn. iki 2006 m. sausio mėnesio. Tyrime dalyvavo Šilalės miesto ir rajono 5 - 10 kl. specialiųjų poreikių mokiniai, ugdomi pagal modifikuotas, adaptuotas ir specialiąsias istorijos dalyko programas. Iš viso mokinių skaičius mieste ir rajone (1 lentelė).

1 lentelė

Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių skaičius

Mokinių sk. 2005-2006 m.m.	Klasės	Ugdomi pagal modifikuotą programą	Ugdomi pagal adaptuotą programą	Ugdomi derinant Bendrąsias programas su Specialiosiomis	Iš viso
V-X klasės	5 kl.	2	5	1	12
	6 kl.	7	11	2	25
	7 kl.	3	8	5	20
	8 kl.	4	9	3	20
	9 kl.	7	15	3	25
	10 kl.	2	3	1	8

Vykdamas tyrimą buvo atliktas ir 5- 10 kl. mokinių anketavimas. Buvo atrinkta 30 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ir 30 - neturinčių specialiųjų ugdymosi poreikių. Anketa - apklausa buvo pateikiama prieš stebint istorijos pamokas arba po jų, neišskiriant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių.

2.2. Tyrimo metodika

Per numatytą tyrimo laikotarpį (nuo 2005 m. sausio mėn. iki 2006 m. sausio mėn.) buvo stebima 70 istorijos pamokų Šilalės miesto ir rajono mokyklose, protokoluojama jų eiga. Ypatingas dėmesys skirtas specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių užimtumui pamokoje. Pateikta anketa- apklausa buvo sudaryta iš 8 uždaro tipo klausimų, prašant pasirinkti vieną ar kelis priimtinausius atsakymo variantus.

Istorijos pamokų stebėjimo metu buvo siekiama išsiaiškinti, kokiais būdais mokytojais sudomina specialiųjų ugdymosi poreikių turintį mokinių. Remiantis stebėjimu ir sudaryta anketa buvo norima išsiaiškinti mokinių požiūrį į istorijos dalyką, istorijos vietą tarp kitų dalykų bei

atskleisti mokinių menko domėjimosi istorija priežastis. Kiekvienas tiriamasis anketą pildė individualiai.

2.3. Tyrimo rezultatai

Surinkti tyrimo duomenys leidžia atlikti stebėtų istorijos pamokų ir anketų - apklausų kiekybinę analizę.

2.3.1. Stebėtų istorijos pamokų kiekybinė analizė

2 - oje lentelėje pateikiami 6 žodiniai darbo būdai, taikyti istorijos pamokose mokiniams, ugdomiems pagal palengvintas (adaptuotas, modifikuotas ar specialiąsias) istorijos programas.

2 lentelė

Žodiniai darbo būdai

Žodiniai darbo būdai taikyti istorijos pamokose	Nurodoma kiek kartų šis darbo būdas buvo panaudotas pamokose
1. Pokalbis (individualus su vaiku)	26
2. Pokalbis (kartu bendraujant su klase)	29
3. Žodinis paveikslo aprašymas	2
4. Teksto skaitymas (individualus, surandant nurodytas vietas)	10
5. Teksto skaitymas (padedant ir aiškinant mokytojui)	12
6. Darbas grupėse	18
Iš viso	97

3 - oje lentelėje nurodoma 10 darbo su tekstu būdų taikytų istorijos pamokose mokiniams, ugdomiems pagal palengvintas istorijos programas.

3 lentelė

Darbo su tekstu būdai

Darbo su tekstu būdai taikyti istorijos pamokose	Nurodoma kiek kartų šis būdas buvo panaudotas pamokose
1. Atsakymų pažymėjimas tekste	11
2. Testas (išrenkant 1 teisingą ats. Iš 2 ar 3 galimų)	4
3. Paveikslėlių, nuotraukų aprašymas	5
4. Atsakymai į klausimus (vadovėlio arba mokytojo nurodyti klausimai)	4
5. Nurodytų sakinių iš teksto nurašymas	8
6. Testas su paveikslėliais	7
7. Svarbiausių datų, sąvokų, įvykių, pavadinimų pasižymėjimas užrašuose	23
8. Praleistų įvykių, datų įrašymas	4
9. Pradėto sakinio užbaigimas	2
10. Užduotys pratybų sąsiuvinuose ir kontūriniame žemėlapyje	7
Iš viso	75

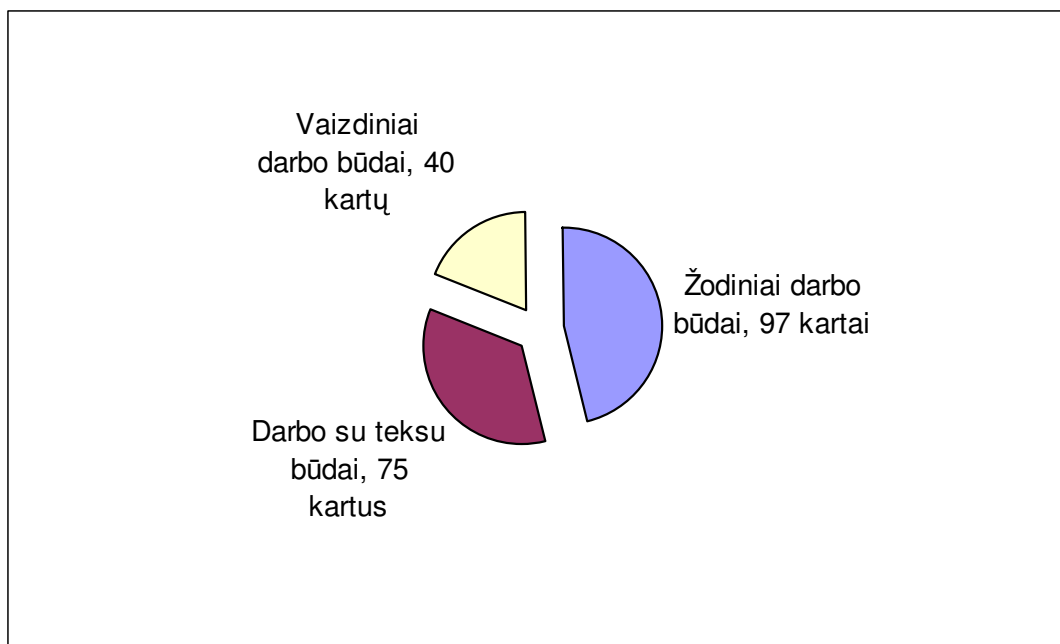
4 - oje lentelėje pateikiami 7 vaizdiniai darbo būdai taikyti istorijos pamokose mokiniams, ugdomiems pagal palengvintas istorijos programas.

4 lentelė

Vaizdiniai darbo būdai

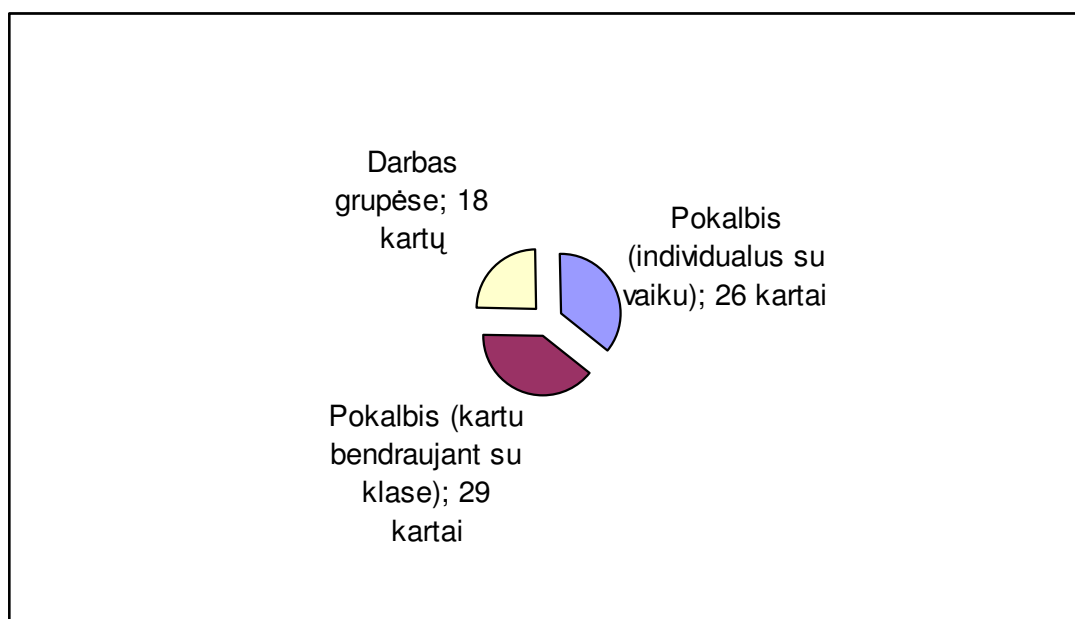
Vaizdiniai darbo būdai taikyti istorijos pamokose	Nurodoma kiek kartų šis būdas buvo panaudotas pamokose
1. Paveikslėlių, knygų iliustracijų ir nuotraukų analizė	9
2. Dėlionės iš žodžių ir skiemenų	2
3. Darbas su žemėlapiu	8
4. Paveikslėlių sekos dėliojimas	2
5. Karikatūrų aiškinimas	2
6. Piešimo užduotys	14
7. Portretų analizė	3
Iš viso	40

Iš pateiktų rezultatų matome, kad stebėtose istorijos pamokose daugiausia užfiksuota žodinių darbo būdų (panaudoti 97 kartus). Antroje vietoje pagal jų taikymą pamokoje lieka darbo su tekstu būdai – 75 kartai, o trečioje vaizdiniai darbo būdai, pamokose taikyti 40 kartų. Šie stebėjimo duomenys pateikti kartais, nes juos procentais išreikšti trukdė kai kurių metodų kartojimasis pamokoje (1 pav.).

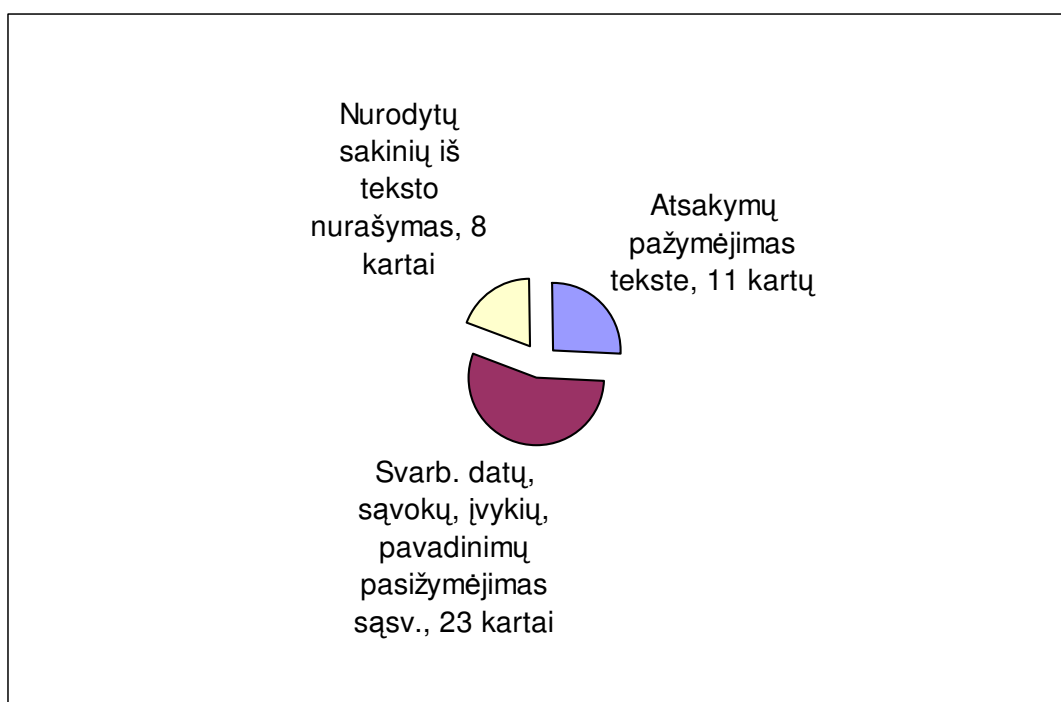
1 pav. **Panaudoti darbo būdai stebėtose istorijos pamokose**

Nagrinėdami 6 pateiktus žodinius darbo būdus pastebime, kad dažniausiai iš jų naudoti šie: pokalbis kartu bendraujant su klase - 29 kartus, individualus pokalbis su vaiku - 26 kartus ir darbas grupėse - 18 kartų. Likę kiti 3 žodiniai metodai (žodinis paveikslo aprašymas, individualus teksto skaitymas ir teksto skaitymas padedant ir aiškinat mokytojui) - pamokose buvo naudojami rečiau. Akivaizdu, stengtasi kuo daugiau bendrauti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, kuo dažniau įjungiant juos į bendrą klasės veiklą (2 pav.).

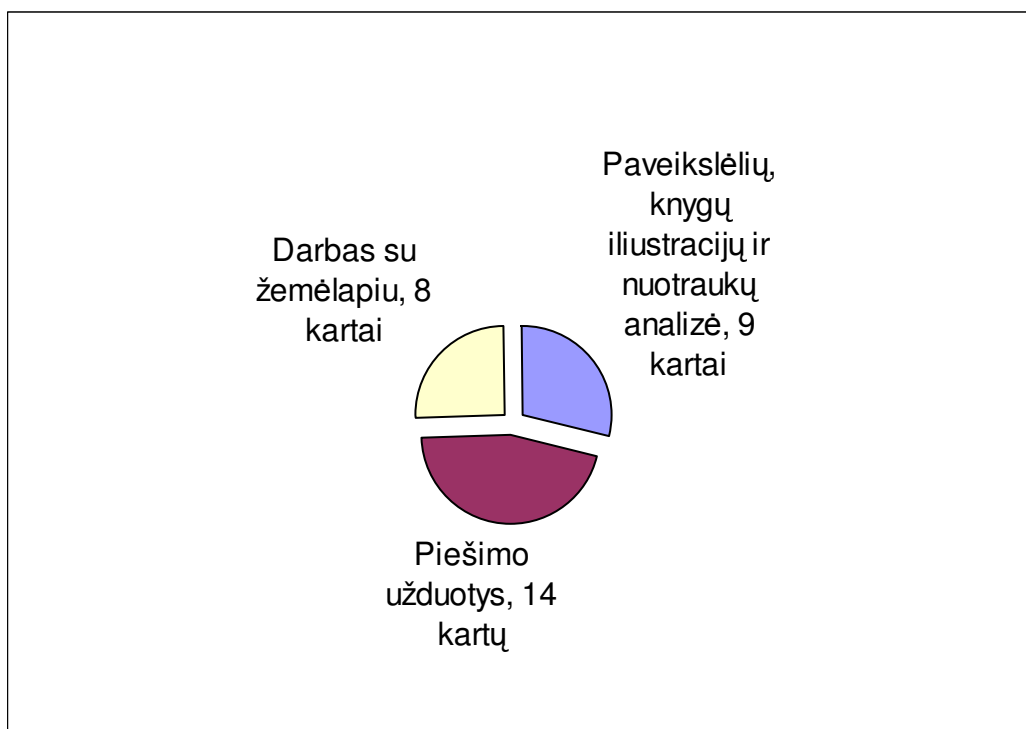
2pav. **Dažniausiai panaudoti žodiniai darbo būdai**

Lyginant žodinius darbo būdus su darbo su tekstu matome, kad savo įvairove pasižymi rašto darbai. Jų pamokose buvo panaudota net 10. Patys dažniausi mokytojų siūlomi darbo būdai šie: svarbiausių datų, sąvokų, įvykių, pavadinimų pasižymėjimas sąsiuvinyje (panaudotas 23 kartus), atsakymų pažymėjimas tekste (panaudotas 11 kartų) ir nurodytų sakinių iš teksto nurašymas (panaudotas 8 kartus). Matome, kad parinktos rašto užduotys konkrečios, nereikalaujančios ilgo loginio mąstymo, daugelis prašančios tik mechaninio nurašymo (3 pav.).

3 pav. **Dažniausiai panaudoti darbo su tekstu būdai**

Vaizdiniai darbo būdai pagal naudojimo dažnumą pamokose lieka trečioje vietoje, nors savo įvairove pranoksta žodinius darbo būdus. Vaizdinių darbo būdų pastebėta 7, jie pamokose panaudoti 40 kartų. Dažniausi iš jų šie: piešimo užduotys- panaudotos 14 kartų; paveikslėlių, knygų iliustracijų ir nuotraukų analizė- 9 kartus ir darbas su žemėlapiu- 8 kartus. Akivaizdu, mokytojai stengiasi nepamiršti vaizdumo, neapsiriboja vien vadovėlio medžiaga, naudojami papildomomis priemonėmis, tačiau retokai (4 pav.).

4 pav. Dažniausiai panaudoti vaizdiniai darbo būdai

Sudominimo būdai taikyti stebėtose istorijos pamokose

5 - oje lentelėje pateikiami 3 žodiniai darbo būdai labiausiai sudominę specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Pateikti darbo būdai išdėstyti prioriteto tvarka.

5 lentelė

Labiausiai mokinius sudominę žodiniai darbo būdai

Sudominantys darbo būdai prioriteto tvarka	Sudominantys žodiniai darbo būdai
1.	Pokalbis (individualus su vaiku)
2.	Teksto skaitymas (padedant ir aiškinant mokytojui)
3.	Žodinis paveikslo aprašymas

Ši pateikta prioriteto tvarka buvo sudaryta remiantis stebėtų istorijos pamokų aprašymais. Stebint pamoką, stengtasi ne tik užfiksuoti panaudotą žodinį darbo būdą, bet ir stebėti mokinių reakciją į pateiktas užduotis, pasižymint kaip mokiniai jas atlieka. Pastebėta,

kad individualus darbas specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius sutelkia darbui, padeda sukonzentruoti dėmesį ir nesiblaškyti. Svarbu ir tai, kad individualus darbas kelia mokinių domėjimąsi. Todėl šiems žodiniams darbo būdams, kuriuose vyrauja individualus priėjimas prie vaikų, teikiama pirmenybė.

6 - oje lentelėje pateikiami 3 darbo su tekstu būdai labiausiai sudominę specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Pateikti būdai išdėstyti prioriteto tvarka.

6 lentelė

Labiausiai sudominę mokinius darbo su tekstu būdai

Sudominantys darbo būdai prioriteto tvarka	Sudominantys darbo su tekstu būdai
1.	Testas su paveikslėliais
2.	Testas (išrenkant 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų)
3.	Atsakymų pažymėjimas tekste

Stebint, kaip mokiniai atlieka pateiktas darbo su tekstu užduotis pastebėjome, kad šios išrinktos padėjo mokiniams ilgiau išlaikyti dėmesį. Pateiktas užduotis mokiniai norėjo kuo geriau atlikti, prašydavo mokytojos konkretesnio paaiškinimo, patarimo. Akivaizdu – šie darbo su tekstu būdai sudomino mokinius, todėl jiems teikiama pirmenybė.

7 - oje lentelėje pateikiami 3 vaizdiniai darbo būdai labiausiai sudominę specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius. Pateikti metodai išdėstyti prioriteto tvarka.

7 lentelė

Labiausiai sudominę mokinius vaizdiniai darbo būdai

Sudominantys darbo būdai prioriteto tvarka	Sudominantys vaizdiniai darbo būdai
1.	Piešimo užduotys
2.	Dėlionės iš žodžių ir skiemenų
3.	Paveikslėlių sekos dėliojimas

Stebint istorijos pamokas paaiškėjo, kad piešimas patraukia mokinių dėmesį, spalvos suteikia daug teigiamų emocijų. Neabejotinai, šiems paminėtiems vaizdiniais darbo būdams, susijusiems su spalvomis, paveikslėliais ir neįprastomis darbo formomis, teikiama pirmenybė.

8 - oje lentelėje pateikiami specialiujų ugdymosi poreikių turinčių mokinių domėjimąsi skatinantys veiksniai. Šalia jų išrinkti istorijos mokymo būdai, keliantys susidomėjimą istorijos dalyku ir skatinantys nurodytus veiksnus.

8 lentelė

Mokinių domėjimąsi skatinantys veiksniai ir būdai

Mokinių domėjimąsi skatinantys veiksniai	Istorijos mokymo būdai, keliantys susidomėjimą istorijos dalyku ir skatinantys nurodytus veiksnus
1. Teigiama motyvacija	Pokalbis (individualus su vaiku), teksto skaitymas (padedant ir aiškinant mokytojui), žodinis paveikslo aprašymas, testas su paveikslėliais, testas (išrenkant 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų), atsakymų pažymėjimas tekste, piešimo užduotys, dėlionės iš žodžių ir skiemenu, paveikslėlių sekos dėliojimas.
2. Prieinama mokymo medžiaga	Pokalbis (individualus su vaiku), teksto skaitymas (padedant ir aiškinant mokytojui), žodinis paveikslo aprašymas, testas su paveikslėliais, testas (išrenkant 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų), atsakymų pažymėjimas tekste.
3. Vaizdumas	Testas su paveikslėliais, testas (išrenkant 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų), atsakymų pažymėjimas tekste, piešimo užduotys, dėlionės iš žodžių ir skiemenu, paveikslėlių sekos dėliojimas.
4. Medžiagos pateikimo patrauklumas	Testas su paveikslėliais, testas (išrenkant 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų), atsakymų

	pažymėjimas tekste.
5. Kryptingumas	Pokalbis (individualus su vaiku), teksto skaitymas (padedant ir aiškinant mokytojui), žodinis paveikslo aprašymas.
6. Noras ar nusiteikimas mokytis	Pokalbis (individualus su vaiku), teksto skaitymas (padedant ir aiškinant mokytojui), žodinis paveikslo aprašymas, testas su paveikslėliais, testas (išrenkant 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų), atsakymų pažymėjimas tekste, piešimo užduotys, dėlionės iš žodžių ir skiemenų, paveikslėlių sekos dėliojimas.

Lentelės duomenys rodo, kad sudominęs pateiktas istorijos mokymo būdas kelia specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių teigiamą motyvaciją ir norą ar nusiteikimą mokytis. Matome, kad individualus darbas dar labiau paveikia mokinį. Mokinys pradeda suprasti, kodėl jis mokosi, formuojasi konkretnis, platesnis ir apibrėžtas mokymosi tikslas, kurį suvokti padeda šalia jo dirbantis mokytojas. Mokymas tampa kryptingas. Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių istorijos mokymasis neatsiejamai susijęs su mokymo medžiagos vaizdumu, patrauklumu ir prieinamumu. Pastebėjome, kad šie veiksniai skatina mokinių domėjimąsi ne tik teoriškai, bet ir praktiškai.

2.3.2. Stebėtų istorijos pamokų kokybinė analizė

Nuo 2005 m. sausio iki 2006 m. sausio stebint ir protokoluojant 5- 10 kl. istorijos pamokas išryškėjo trys svarbiausi istorijos mokymo darbo būdai: žodiniai, darbo su tekstu ir vaizdiniai. Apibendrinat tyrimo rezultatus paaiškėjo, kurie metodai dažniausiai naudojami stebėtose istorijos pamokose. Išsiaiškinome, kad pirmenybė teikiama žodiniams darbo būdams.

Nagrinėdami žodinius darbo būdus pastebėjome, kad gausa ir įvairumu jie nepasižymi. Tas pats darbo būdas naudojamas kelis kartus pamokoje, kartais net dažniau. Rezultatai rodo, kad pokalbis vienas iš dažniausiai pamokose naudojamų darbo būdų specialiųjų ugdymosi

poreikių turintiems mokiniams. Pastebėta, kad pokalbis įjungiamas į daugelį pamokos dalių, ypač bendraujant su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais. Išskiriamas pokalbis- kaip viena iš aktyvesnių medžiagos nagrinėjimo formų. Protokolų duomenys rodo, kad Šilalės miesto ir rajono mokyklose pamokų metu su mokiniais nemažai dirbama individualiai. Klausimų atsakymų pagalba tikrinamos žinios tiek pamokos pradžioje, tiek po naujos pateiktos medžiagos, taip pat ir pamokos pabaigoje. Taip pat dažnai pasiteiraujama, ar mokinys suprato medžiagą, ar konkrečią pateiktą užduotį. Žinoma, toks dėmesys skatina mokinių pasitempti. Rezultatai rodo, kad pamokų metu su mokiniais dirbama ne tik individualiai, bet ir su klase, įjungiant juos į bendrą klasės veiklą. Šis metodas iš šalies atrodo labai geras, bet realiai mokytojas dirbdamas kartu su klase specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių - pamiršta. Jį užgožia kiti vaikai, jam per sunkios pateiktos bendros užduotys. Tai įrodo ir tokio vaiko įjungimas į grupinį darbą. Stebėtose pamokose dažniausiai tokiose situacijose jis pasyvus, nekalbus, tampa suirzęs. Akivaizdu, kad ne veltui akcentuojamas individualus darbas su ugdymosi sunkumų turinčiais vaikais. Kitas stebėtas žodinis darbo būdas - teksto skaitymas. Pastebėjau, kad teksto skaitymas - viena iš sudėtingiausių žodinių užduočių, ypač mokiniams su kalbos ir komunikacijos, dėmesio ir savireguliacijos sutrikimais. Pastebėta, kad skaitymas produktyvus tik tada, kai skaityti padeda mokytojas. Tada mokiniai sudominami nauju tekstu, stengiasi skaityti. Tačiau, jei skiriamas individualus skaitymas, mokiniai pasyvūs, skaitydami nesupranta teksto esmės, mokytojas bando aiškinti, bet pamokos laikas ribotas ir nebespėjama jam padėti.

Stebėtose 5-10 kl. istorijos pamokose gana nemažai darbo su tekstu būdų. Pastebėta, kad dažniausiai naudojamas šis: svarbiausių sąvokų, įvykių, pavadinimų pasižymėjimas sąsiuvinyje. Dažniausiai nurašoma nuo lentos arba mokytojos parodytas vietas vadovėlyje, prašant jas pasibraukti. Ši užduotis pakankamai lengva, nereikalaujanti mąstymo procesų įjungimo, tik mechaninio darbo. Bet jos dažnas naudojimas pamokose neduoda geresnių mokymosi rezultatų, negarantuoja geresnės mokymosi motyvacijos. Kitos matytos užduotys daug konkretnės, prašančios pabraukti, užbaigti sakinį, įrašyti ar išrinkti 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų. Pastebėjau, kad šios užduotys tikrai sudomino mokinius, pirmiausia dėl to, kad jos buvo pateiktos kita forma pvz: kortelėse, atskiruose atšviestuose lapuose, padidintu ir paryškintu šriftu. Darbas su vadovėliu mokiniams jau pabodęs, todėl ir vadovėlio užduotys nelabai domina. Rašto darbai dažniausiai pateikiami medžiagos apibendrinimo, įtvirtinimo ar kartojimo metu. Daug kartojimo ir įtvirtinimo užduočių mokytojai pateikia iš užduočių sąsiuvinio ar kontūrinių žemėlapių. Akivaizdu, stengiasi pasinaudoti visa suteikta papildoma

mokomąją medžiagą. Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams tai įdomu, bet kartais per sunku, nes užduotys nepritaikytos palengvintos programos mokiniams.

Stebėtose pamokose gan retai sutinkami vaizdiniai istorijos mokymo būdai. Iš stebėtų 70 pamokų tik nedidelė dalis pasižymėjo vaizdumu ir metodinių priemonių gausumu. Galiu išskirti keletą tokių įdomesnių pamokų. Vienoje iš jų buvo panaudotos žodžių ir skiemenų dėlionės, kitoje paveikslėlių sekos dėliojimas ir dar kitoje karikatūrų ir portretų aiškinimas. Vienas iš dažniausiai naudojamų vaizdinių mokymo metodų - piešimas. Piešiami žymių žmonių portretai, praeities ir dabarties gyvenimo vaizdeliai, dažnai paprašoma nukopijuoti vadovėlio piešinius. Ši užduotis labai patraukia mokinių dėmesį, jie labai noriai jas atlieka.

Nagrinėjant 5 - 10 kl. specialiųjų ugdymosi sunkumų turinčių mokinių domėjimąsi istorija pastebima, kad vyresnėse klasėse jų domėjimasis mažėja. Pastebėta ir tokia tendencija, kad vyresnėse klasėse ir sudominimas istorija mažėja, pateikiama vis mažiau įdomesnių užduočių, mokytojai vis dažniau pamiršta tokį mokinių, visą dėmesį daugiau sutelkdami į suprantantį ir norintį išmokti, o ne į negebantį ir nesuvokiantį.

Sudominimo būdai taikyti stebėtose istorijos pamokose

Išanalizavę visus specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams taikytus istorijos mokymo būdus, supratome, kad visų būdų panaudotų pamokose negalime vadinti “sudominančiais”. Deja, daugelis iš jų neefektyviai sudomina mokinius ir skatina domėjimąsi istorijos mokymo procesu.

Analizuojant istorijos pamokose taikytus žodinius darbo būdus pastebėjome, kad dažniausiai specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius sudomina individualus bendravimas ir aiškinimas. Individualus priėjimas prie vaiko skatina mokymosi motyvaciją ir sužadina norą mokytis, atlikti užduotis. Pažadinas kryptingumas, mokinyss pradeda suvokti, kodėl ir kam reikia atlikti nurodytas užduotis. Aišku, dirbant individualiai stengiamasi parinkti vaiko gebėjimus atitinkantį mokymą. Mokytojo individualus bendravimas su mokiniu, stebėtose 5-10 kl. istorijos pamokose, labai įvairus. Daugiausia bendraujama klausimų – atsakymų forma. Pateikiami žinių patikrinimo, kartojimo ar apibendrinimo klausimai, reikalaujantys elementarių žinių, dažnai siejami su mokinių patirtimi, priartinami prie šiandieninio gyvenimo. Taip pat individualiai bendraujama ir teksto skaitymo metu, padedant skaityti ir paaiškinant nesuprantamus žodžius, koreguojant skaitymą. Pateiktos individualios užduotys be mokytojo pagalbos, tik nurodant, ką daryti, dažniausiai būdavo nesuprantamos ir neteisingai atliekamos. Pastebima, kad atskira nuo klasės užduotis blaško specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių dėmesį, jiems įdomu, ką atlieka kiti klasės draugai, sunku susikaupti

ties savo nurodyta užduotimi. Stebint istorijos pamokas paaiškėjo, kad mokiniai geriausiai jaučiasi tada, kai geba atlikti visai klasei skirtas užduotis, kai jie neišskiriami. Pvz.: vienoje stebėtoje 6kl. istorijos pamokoje, kurios tema „Pirmykštis medžiotojas- menininkas“, mokytoja skiria praktinę užduotį: prašė įsivaizduoti, kad esi medžiotojas – menininkas, žodžiu apibūdinti piešiamo gyvūno išvaizdą ir nupiešti savo genties medžiojamus žvėris. Kiekviena grupė pristato nupieštą piešinį. Mokiniai buvo suskirstyti į 3 grupes, į darbą įtraukiama ir pagal adaptuotą programą besimokanti mergaitė - Sonata. Mergaitė, kaip ir kiti mokiniai, piešė, nes ši užduotis jai buvo aiški ir suprantama, o svarbiausia atitiko jos gebėjimus ir pomėgius. Ji nesijautė išskirta, dirbo stropiai ir jautėsi drąsiai. Matome, kad grupinis darbas su šiais vaikais produktyvus tik tada kai pateiktos užduotys atitinka mokinių galimybes, mokėjimus ir įgūdžius. Pastebėjome, kad mokytojai stengiasi įjungti tokius vaikus į bendrą klasės veiklą, tačiau darbas grupėse dažniausiai specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius palieka nuošalyje. Tokiems mokiniams pateiktos bendros užduotys gana sunkios ir nesuprantamos. Todėl dažniausiai jiems tenka pasyvaus mokinio vaidmuo. Pastebėjome, kad mokinių dėmesį patraukė retai naudojamas žodinis darbo būdas- žodinis paveikslų aprašymas. Tokių užfiksuota buvo tik keletas, bet jų efektyvumas akivaizdus. Apibendrinę naudotus žodinius istorijos darbo būdus (kaip specifinius žodinius darbo būdus, padedančius mokinių domėjimuisi) galime išskirti šiuos: pokalbis (individualus su vaiku), teksto skaitymas (padedant ir aiškinat mokytojui) ir žodinis paveikslų aprašymas,.

Analizuojant darbo su tekstu būdus galime pasakyti, kad dažniausiai sudomina tie, kurie išsiskiria vaizdžiai, patrauklia ir prieinama medžiagos pateikimo forma. Stebint istorijos pamokas matėme, kad mokytojai specialiųjų poreikių turintiems mokiniams siūlo gana nemažai rašto darbų. Jų pamokose yra daugiausia. Išaiškėjo, kad jų naudojimas ne visada duoda reikiamų rezultatų, dažnai užduotys neatitinka mokinių gebėjimų. Labiausiai mokinius sudomino užduotys, nereikalaujančios daug rašyti: įvairių formų testai arba užduotys, prašančios tik pabraukti. Pvz.: mokytoja 9kl. nagrinėdama „Lietuvių tautinio sąjūdžio“ temą, mergaitei, besimokančiai pagal adaptuotą programą, medžiagos apibendrinimui paskyrė tokią užduotį: didelį atšviestą paveikslą pakabino lentoje ir prašė nuvesti rodyklėmis prie teisingų sakinių, apibūdinančių nupieštų paveikslėlių turinį. Skirta užduotis - „Kas kam tinka“. Mergaitė buvo sudominta, išėjo iš klasės tik tada, kai pilnai atliko užduotį ir buvo teigiamai įvertinta bei pagirta mokytojos. Kita šiek tiek panaši užduotis buvo pateikta 5kl. berniukui. Nagrinėjama tema “ Lietuvių protėviai”. Testo forma sudaryta užduotis buvo pateikta kortelėje su spalvotais piešiniais, kiekvieną klausimą išskiriant skirtingu šriftu ir spalva. Matome, kad prieinama mokymo medžiaga, vaizdumas ir medžiagos pateikimo patrauklumas skatina

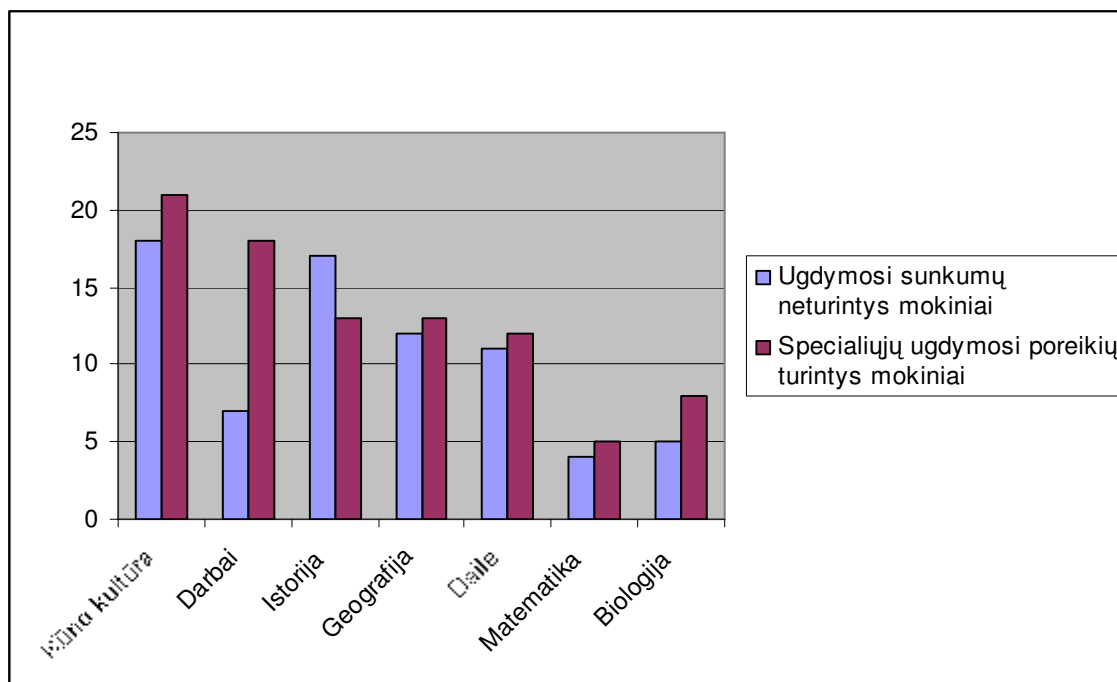
mokinių domėjimąsi istorija ir kelia mokinių teigiamą motyvaciją, norą mokytis. Aptarę darbo su tekstu būdus prie specifinių, padedančių domėjimuisi priskirtume šiuos: atsakymų pažymėjimas tekste, testą (išrenkant 1 teisingą atsakymą iš 2 ar 3 galimų) ir, ypatingai, testą su paveikslėliais.

Vaizdiniai istorijos darbo būdai vieni iš mažiausiai propaguojamų metodų pamokose. Iš 70 stebėtų istorijos pamokų tik keletas jų pasižymėjo vaizdumu, kitose labai trūko vaizdinių priemonių, naudojamų ne tik specialiųjų poreikių turintiems mokiniams, bet ir kitiems, klasėje besimokantiems. Bendras klasės paruošimas pamokai - knygų, žemėlapių, iliustracijų, įvairių muliažų, gaublių ir kitų priemonių demonstarvimas įtakoja integruotai besimokančio mokinio norą ir nusiteikimą mokytis, o užduočių įvairovė ir vaizdumas skatina domėjimąsi dalyku. Pvz.: 7kl. besimokančiai pagal adaptuotą programą mergaitei, nagrinėjant temą - “ Mūsų protėviai baltai”, buvo skirta tokia medžiagos apibendrinimo užduotis: ji prašė iš atskirų skiemenų sudėti baltų genčių pavadinimus. Kita identiška užduotis buvo pateikta 5kl. mokiniams, nagrinėjant Žalgirio mūšį. Ji prašė atsakyti į klausimus, juos sudedant iš žodžių kortelių. Šias pateiktas užduotis įvardinome kaip dėlionės iš skiemenų ir žodžių, jos labai sudomino mokinius ir padėjo įsisavinti žinias. Kitos įdomios užduotys buvo pateiktos 7 ir 6 klasės palengvintos programos mokiniams. Viena iš jų prašė iš atskirų paveikslėlių sudėti lydyminės žemdirbystės vystymosi loginę seką, 6kl.- teisingai sudėti civilizacijų vystymosi seką. Šios užduotys buvo priskirtos prie paveikslėlių sekos dėliojimo vaizdinių darbo būdų. Gana patrauklios ir vienos iš mokytojams priimtinausių užduočių- piešimas. Piešimas ne tik patraukli mokymo forma, bet taip pat priemonė, skatinanti teigiamą motyvaciją ir norą mokytis. Piešimo užduotys įvairios, dažniausiai piešiami žmonių portretai, įvykiai, tam tikros istorinės detalės, kartais leidžiama iliustracijas nukopijuoti. Nors piešimas gana sunki ir reikalaujanti nemažai susikaupimo užduotis, bet ji specialiųjų poreikių turintiems mokiniams patinka. Akivaizdu, kad specifiniai vaizdiniai darbo būdai, padedantys domėjimuisi šie: dėlionės iš žodžių ir skiemenų, paveikslėlių sekos dėliojimas ir piešimo užduotys.

2.3.3. Anketų - apklausų kiekybinė analizė

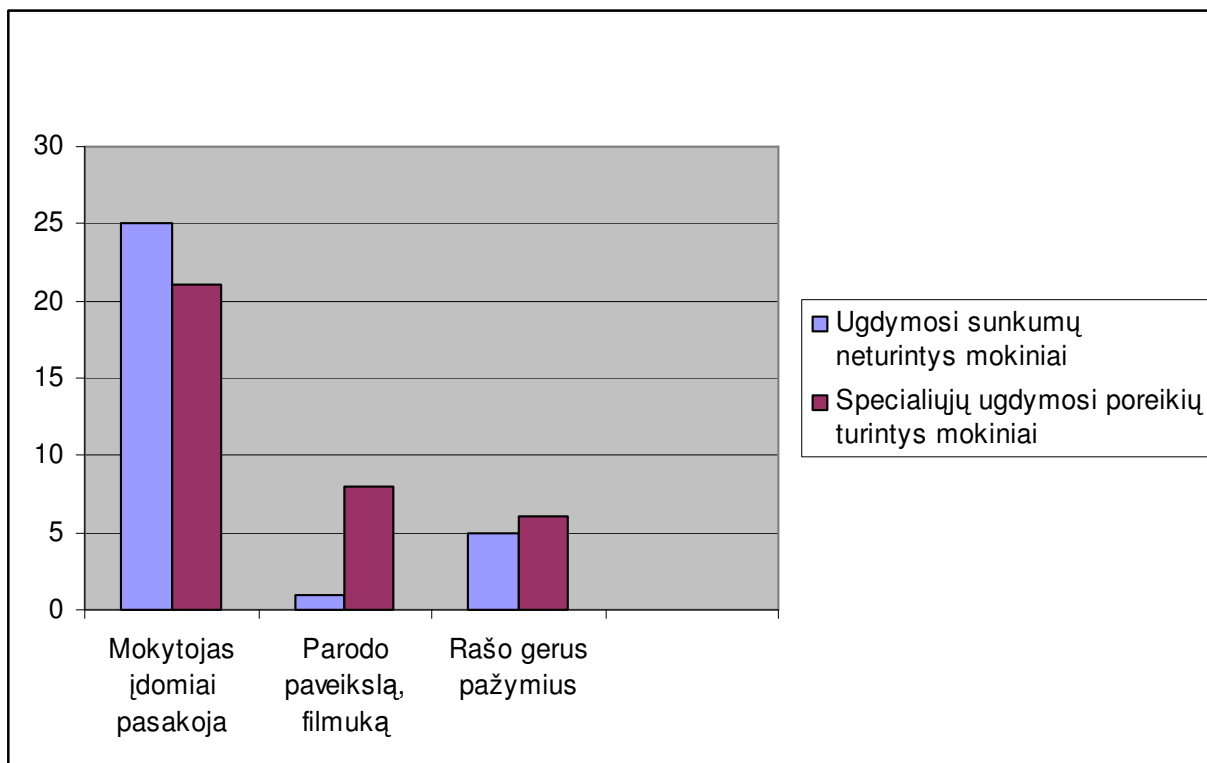
Lygindami mokinių atsakymų rezultatus pastebime, kad istorija mokiniams neturintiems ir turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių – vienas iš mėgstamiausių dalykų, patenkantis į mėgstamiausių dalykų trejetuką. Ji pagal surinktų ugdymosi sunkumų neturinčių mokinių balsų kiekį užima antrąją vietą (17 mokinių balsų), o specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai skiria trečiąją (13 mokinių balsų). Pirmenybę mokiniai teikia kūno kultūrai.

Ji surinko 18 ugdymosi sunkumų neturinčių mokinių balsų ir 21 balsą specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių. Trečioje vietoje specialiųjų ugdymosi sunkumų neturintys mokiniai palieka daile, o turintys specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai darbams skiria antrąją vietą. Akivaizdu, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams istorija nors ir gana sunkus dalykas, bet mėgstamas (5 pav.)

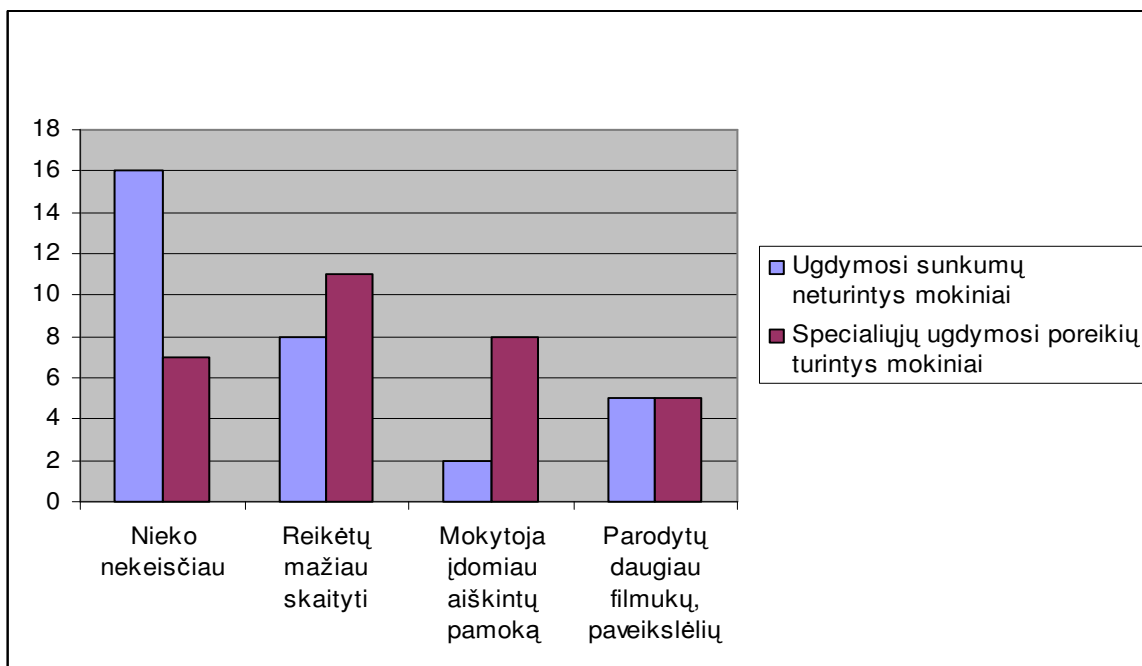
5 pav. Mėgstamiausi dalykai

Daugelis mokinių vienareikšmiškai teigia, kad istorija jiems patinka. Taip pat konkrečiai nurodo, kodėl šis dalykas patinka, pažymėdami pirmąją anketos variantą – “mokytojas įdomiai pasakoja”. Specialiųjų ugdymosi sunkumų neturintys mokiniai šiam teiginiui skiria 26 balsus, o turintys – 21. Pastebime, kad mokytojai, dirbdami su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais, pamokoje naudoja įvairesnius darbo metodus. Tai patvirtina respondentų atsakymai: istorija patinka, nes “ mokytoja parodo paveikslą, filmuką” (8 balsai). Tačiau akivaizdu, kad tiek vieni, tiek kiti mokiniai pirmenybę teikia pasakojimui. Dar įdomus mokinių rezultatų vertinimas. Matome, kad mokytojai ugdymosi sunkumų neturintiems mokiniams dažnai vengia rašyti gerus pažymius (2 balsai), tuo tarpu kitus mokinius skatina gerais pažymiais (6 balsai). Pastebimi rezultatų vertinimo sistemos skirtumai (6 pav.).

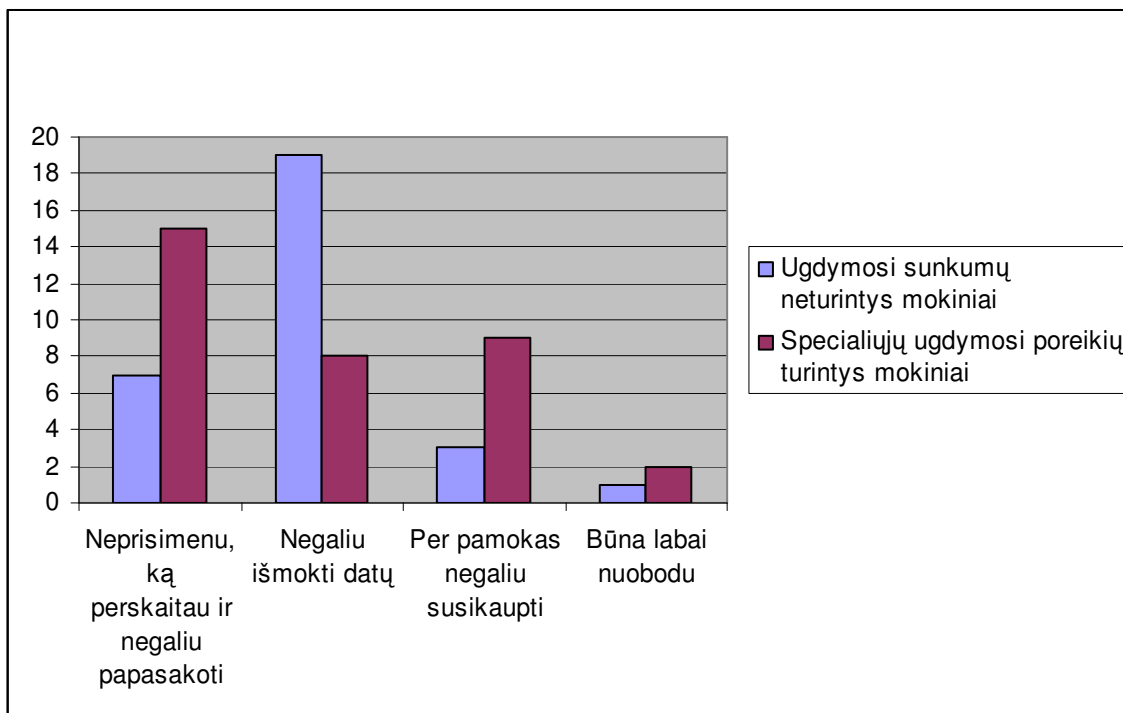
6 pav. Mokinių nurodytos priežastys, kodėl jiems patinka istorija

Ketvirtojo klausimo rezultatai labai įvairūs. Ugdymosi sunkumų neturintys mokiniai labai nesiskundžia dabartinėmis istorijos pamokomis ir mano, kad keisti nieko nereikia – 16 mokinių balsų. Kita mažesnė jų dalis teigia, kad istorijos pamokose per daug skaitymo užduočių (8 balsai) ir mažai demonstruojamų filmų, paveikslėlių (5 balsai). Ugdymosi sunkumų turintys mokiniai pateikia šiek tiek kitokią savo poziciją. Jie labai norėtų, kad mokytojai mažintų skaitymo užduočių kiekį (11 mokinių balsų) ir kuo įdomiau pateiktų naują medžiagą (8 balsai). Akivaizdu, kad dėl savo sutrikimų jie patiria nemažai sunkumų mokslo srityje. Rezultatai rodo, kad mokytojai, nesusipažinę su jų individualiais gebėjimais, mokėjimais ir įgūdžiais patiria nemažai sunkumų, pateikdami savo mokomąją medžiagą (7 pav.).

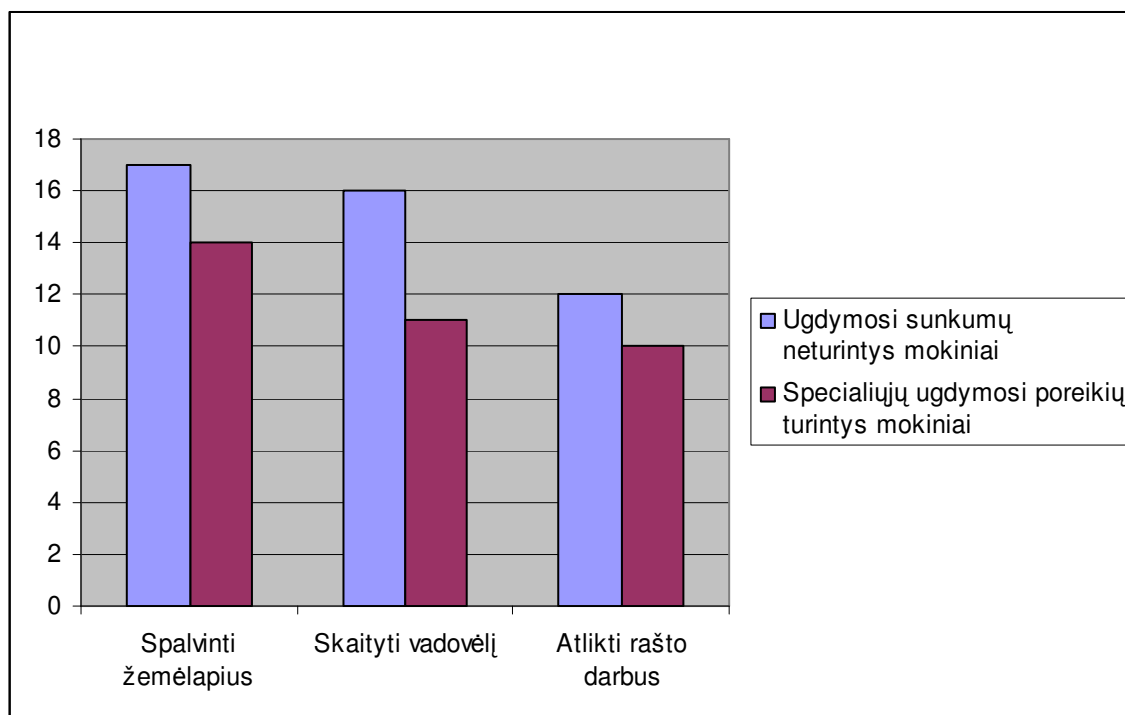
7 pav. Pokyčiai, kurių pageidautų mokiniai istorijos pamokų metu

Septintojo klausimo rezultatai rodo, kad ugdymosi sunkumų neturintys mokiniai daugiausia sunkumų patiria mokydami datas. Šis teiginys surinko net 19 respondentų balsų. Kita kiek mažesnė, bet labai aktuali problema - perskaitytos mokomosios medžiagos įsiminimo sunkumai (7 balsai). Su šia paminėta problema susiduria ir ugdymosi sunkumų turintys mokiniai (15 balsų). Jiems tai vienas iš pačių didžiausių sunkumų mokantis istorijos. Žinoma, šie sunkumai kyla dėl atminties, dėmesio, savireguliacijos ir smulkiosios motorikos procesų neišlavėjimų ir sutrikimų (7 pav.).

8 pav. Sunkumai, patiriami per istorijos pamokas

Aštuntojo klausimo rezultatai rodo, kad tiriamiesiems daugiau ar mažiau patinka visos trys pateiktos užduočių formos. Ugdymosi sunkumų neturintys mokiniai labiausiai mėgsta skaityti vadovėlius (16 mokinių balsų) ir spalvinti žemėlapius (17 mokinių balsų). Tam pritaria ir ugdymosi poreikių turintys mokiniai – 14 balsų jie skiria žemėlapių spalvinimo užduotims, o 11 balsų- vadovėlio skaitymui. Labiausiai nemėgstama šių respondentų užduotis - rašto darbai (10 mokinių balsų), tam pritaria ir kiti tyrimo dalyviai – 12 mokinių balsų (8 pav.).

8 pav. Labiausiai patinkančios užduotys

2.3.4. Anketų - apklausų kokybinė analizė

Sudaryta anketa - apklausa padėjo išsiaiškinti istorijos vietą tarp kitų dalykų bei atskleisti mokinių menko domėjimosi istorija priežastis.

Lyginant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių pirmojo klausimo atsakymus su ugdymosi sunkumų neturinčių mokinių atsakymais matome, kad istorija mokinių priskiriama prie mėgstamiausių mokomųjų dalykų. Šį atsakymą galime susieti su penktuoju klausimu “Ką galėtum pasakyti apie savo istorijos mokytoją?”, kurio atsakymas pagrindžia pirmąjį. Daugelis respondentų teigia, kad istorijos dalyko mokytojas yra geras. Taip mano specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai ir neturintys. Matome, kad mokytojo asmenybė ir individualios savybės įtakoja ir kelia mokinių mokymosi motyvaciją, ypatingai ugdomų pagal palengvintas dalykų programas. Anketos – apklausos pirmųjų klausimų rezultatai gana analogiški, stebima daug panašumų tarp specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių atsakymų ir ugdymosi sunkumų neturinčių mokinių atsakymų. Pastebime, kad kartu besimokydami mokiniai gana panašiai vertina mokytojo darbą ir pastangas, ryškių skirtumų vertinime nepastebėta. Taigi gana analogiški ir 2, 3 klausimo rezultatai. Daugeliui respondentų patinka istorija, ir ši priežastis tokia: “mokytojas įdomiai pasakoja”. Specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams ji patinka dar ir dėl to, kad joje gausu demonstruojamų paveikslų ir filmų.

Matome, kad šioms mokiniams pamoka įvairesnė, stengiamasi nepamiršti vaizdumo. Daugelis mokinių aiškina, kad istorija labai sunkus dalykas ir iš rezultatų galime spręsti, kad tai, jų manymu, nepriklauso nuo mokytojos.

Nagrinėdami ketvirtojo klausimo rezultatus pastebime jau kitokius ir gana skirtingus mokinių atsakymus. Daugelis ugdymosi sunkumų neturinčių mokinių teigia, kad istorijos pamokose nieko nenorėtų keisti, ji priimtina tokia, kokia dabar yra. Visai kitaip mano specialiųjų ugdymosi poreikių turintys mokiniai. Jie norėtų, kad istorijos pamokose reikėtų kuo mažiau skaityti, taip pat akcentuoja kuo įvairesnį sudominimą dalyku. Matome, kad šie tiriamieji atsižvelgia į savo asmenines galimybes ir gebėjimus, kurie dažniausiai priklauso nuo jų sutrikimo ar tam tikrų procesų neišlavėjimo. Netiesiogiai suvokiame, kad pamokose trūksta individualių, tik pagal jų galimybes pateiktų užduočių. Daugiausia sunkumų istorijos pamokose specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams sukelia atminties problemos, kurios sunkina įsiminimą. Kitiems respondentams sunkiausia išmokyti datas. Žinoma, kad specialiųjų poreikių turintiems mokiniams datų įsiminimo skaičius ribojamas, paliekamos tik pačios svarbiausios, o jau kitiems tenka išmokyti ir įsiminti gana nemažai. Analizuojant labiausiai patinkančias užduotis matome, kad mokiniams patinka spalvinimo užduotys - konkrečiai spalvinti žemėlapius. Ugdymosi sunkumų neturintiems ir turintiems taip pat labai patinka skaityti vadovėlį. Rašto darbai nėra labai mėgstami, tačiau įdomiai pateiktus mokiniai noriai atlieka.

Atliktos anketos – apklausos duomenys patvirtina iškeltą hipotezę, kad tose pamokose, kur dirbama kūrybiškiau, kur vaikas įtraukiamas į darbą ir skatinama mokymosi motyvacija bei metodai ir darbo būdai taikomi įvairesni, mokinių domėjimasis istorija yra didesnis. Taip pat išsiaiškinome, kad istorija vienas iš mokinių mėgstamiausių dalykų, patenkančių į mėgstamiausiųjų trejetuką. Supratome, kad pagrindinė menko domėjimosi istorija priežastis – sunki, nesuprantama ir neįdomi mokomoji medžiaga, mažinanti mokinių motyvaciją ir norą mokytis.

Išvados

1. Kiekybinė rezultatų analizė parodė, kad stebėtose istorijos pamokose, kuriose ugdomi mokiniai pagal palengvintas istorijos programas, dominuoja savo įvairove nepasižymintys - žodiniai darbo būdai. Pastebėta, kad tas pats darbo būdas pamokoje naudojamas keletą ar daugiau kartų. Dažniausi iš jų: individualus pokalbis su vaiku, pokalbis bendraujant su klase, darbas grupėse.
2. Iš stebėtų istorijos pamokų išrinkę specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius sudominusius žodinius, darbo su tekstu ir vaizdinius darbo būdus pastebėjome, kad labiausiai mokinius sudomina neįprasta medžiagos pateikimo forma, skatinanti teigiamą motyvaciją, norą ar nusiteikimą mokytis.
3. Pastebėta, kad su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais mokiniais produktyviausia ir efektyviausia dirbti individualiai. Šis darbo būdas ne tik skatina teigiamą motyvaciją, norą mokytis, bet ir suteikia kryptingumo šiam darbui, kuris labai svarbus tolesniam ugdymui.
4. Anketų - apklausų rezultatai parodė, kas istorija specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems ir neturintiems mokiniams- vienas iš mėgstamiausių mokomųjų dalykų. Mokiniai labai vertina mokytoją, kaip asmenybę ir teigia, kad nuo to labai priklauso istorijos žinių įsisavinimas ir kokybė.
5. Atliktas tyrimas parodė, kad tose pamokose, kur mokytojai dirba kūrybiškiau, taiko įvairesnius darbo būdus ir metodus, mokinių domėjimasis istorija yra didesnis.

Rekomendacijos ugdymui

1. Naudokite mokomąją medžiagą atsižvelgdami į mokinio gebėjimus ir pomėgius. Ji turi būti suprantama, aiški, konkreti, vaizdi.
2. Užduotis pateikite įvairiais būdais: naudodami tiksliai nurodymus, daug vaizdinės medžiagos, mokiniams stebint ir atliekant veiksmus. Parodykite konkrečios užduoties atlikimo pavyzdžius.
3. Paskyrę užduotį, įsitikinkite, ar mokinys suprato, ką ir kaip reikia atlikti, ar pasižymėjo reikiamą informaciją. Venkite ilgų užduočių, nurodymus pateikite etapais.
4. Aiškindami teorinę medžiagą, siekite ją su praktine patirtimi. Dirbdami individualiai, pastoviai kartokite, įtvirtinkite jau išmoktą medžiagą.
5. Kurkite teigiamus emocinius santykius, skatinkite teigiamą motyvaciją ir norą mokytis, siūlykite mokymą ir veiklą, kurie mokiniui būtų sėkmingi.

LITERATŪRA

1. Ambrukaitis, J., Ruškus J., Bagdonienė V., Udrienė G. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas // Specialusis ugdymas: Mokslo darbai. II (9). Šiauliai, p. 61–72.
2. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. (2003). Vilnius.
3. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
4. Frieze, I. H., (1980). Beliefs about success and failure in the classroom. The social psychology of school learning. New York: academic press.
5. Gailienė, G., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996) Aš myliu kiekvieną vaiką. Vilnius, 87 p.
6. Gage, N. L., Berliner, D.C. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius.
7. Giedrinė, R. Mockevičienė, O. (1995). Kodėl nemiela mokykla? Vilnius.
8. Jovaiša, J. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas.
9. Jovaiša, L. Vaitkevičius, J. (1989). Pedagogikos pagrindai. Kaunas.
10. Macis, M. (1997). Specialiosios mokyklos VII-IX klasių mokinių istorijos žinių ypatumai // Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas. Šiauliai, p.138-142.
11. Maslow, A. H. (1954). Motivation and personality. New York.
12. Pobrein, V. (2003). Nežymiai protiškai atsilikusių 5-7 klasių mokinių savarankiško skaitymo ypatumai // Specialusis ugdymas: Mokslo darbai. I (8). Šiauliai, p. 72-83.
13. Pobrein, V. (2004). Nežymiai protiškai atsilikusių 8-10 klasių mokinių savarankiško skaitymo ypatumai // Specialusis ugdymas: Mokslo darbai. I (10). Šiauliai, p. 109-118.
14. Pumputis, J. (1995). Specialiosios mokyklos mokinių istorinio laiko vaizdiniai ir jų kūrimo metodika // Nežymaus protinio atsilikimo vaikų ugdymas. Šiauliai, p.63-77.
15. Pumputis, J. (1996). Istorijos vadovėlio tekstas ir darbo su juo metodika specialiojoje mokykloje // Nežymiai protiškai atsilikusių vaikų ugdymas. II d. Šiauliai, p.60-65.
16. Pumputis, J. (1996). Specialiosios mokyklos istorijos vadovėlių vaizdinė medžiaga ir darbo su ja metodika // Nežymiai protiškai atsilikusių vaikų ugdymas. II d. Šiauliai, p.67-74.
17. Pumputis, J. (1998). Istorijos vaizdiniai ir jų kūrimo būdai // Nežymiai protiškai atsilikusių vaikų ugdymas. III d. Šiauliai, p.52-74.
18. Pumputis, J. (1999). Vaizdumas, mokant istorijos, specialiojoje mokykloje // Nežymiai protiškai atsilikusių vaikų ugdymas. IV d. Šiauliai, p.76-81.

19. Psichologijos žodynas. (1993). Mokslo ir enciklopedijų leidykla. Vilnius, p. 121.
20. Psichologijos pasaulis. [žiūrėta 2005-01-25]. Prieiga per internetą:
<<http://psychology.net.ru> .
21. Pumputis, J. (1999). Pilietinis ugdymas specialiosios mokyklos istorijos programoje // Nežymiai protiškai atsilikusių vaikų ugdymas. V dalis. Šiauliai, p.70–80.
22. Pumputis, J. (2002). Specialiųjų poreikių mokinių istorijos vaizdinių ypatumai // Pedagogika: mokslo darbai, t. 56. Vilnius, p. 158-162.
23. Pumputis, J. (2003). Specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių istorijos žinių ypatumai // Pedagogika: mokslo darbai, t. 69, p. 162-166.
24. Sebastian, L. (1998). Išmokime mokytis. Vilnius.
25. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas // Mokslinės konferencijos medžiaga / Sudarė J. Ambrukaitis. Šiauliai, 1997.
26. Specialiųjų poreikių vaikai / Sudarė J. Ambrukaitis. Šiauliai, 1998.
27. Šorochova, T. V. (2004). [žiureta 2005-01-25]. Prieiga per internetą:
<<http://www.eidos.ru/journal/2004/1205.htm>.
28. Unčiūrys, J. (2000). Specialiųjų poreikių vaikų integruotas ugdymas // Pedagogika. Vilnius, p.40.
29. Vaitkevičius, J. V. (2005). Moksleivių nuostatos į mokymosi krūvį // Specialusis ugdymas: Mokslo darbai. I (12). Šiauliai, p. 154-161.

Summary

STUDENTS' WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS INTERESTS IN HISTORY

The Master's work is formed of introduction, 2 chapters, conclusions and suggestions, a list of literature, summary and supplements. A social and scientific urgency of the research, problematical questions and the hypothesis of the research, goals and tasks are presented in the introduction. There is also described a methodology of the research and data edition, presented a sample of the research.

Theoretic specific features of interests in History are discussed in the first chapter of the final work. It is acquainted with a process of integration students with special needs to general education system. It is discussed the role of interest in learning process and the factors which develop the interest in teaching. A data of research of J. V. Vaitkevičius and V. Pobrein analyzing a rating of subjects' difficulties is presented. The analysis of this research shows that History is one of the hardest subjects. The first chapter is concluded with presentation of methods and ways stimulating special needs students to be interested in History.

A practical part of Master's work is presented in the second chapter: investigative, methods of the research, a quantitative and qualitative analysis of observed History lessons. At the research there were observed 70 History lessons at schools of Šilalė town and district, their course was recorded. A special attention was paid to special needs students' occupation in the lessons. Another research was made using a questionnaire. It was formed of 8 closed types of questions, asking to choose one or more acceptable answers. The aim of History lessons observation was to find out how teachers caused special needs students to take interest. On the ground of observation and a questionnaire a goal was to find out a point of view to History, its place among other subjects and the reasons of poor students' interesting it. A quantitative analysis of results showed that teachers used verbal, visual, a work with a text method. It was noticed that verbal methods of teaching dominated in the observed History lessons where students had facilitated programs of History. The same method was used several or more times. The most frequent of them were an individual conversation, a talk with a class, a work in

groups. The analysis showed that an unusual presentation of material caused students to take interest best of all inducing a positive motivation, a wish or mood. It was noticed the most productive and effective way working with special needs students was an individual work. This method stimulated not only a positive learning motivation, a wish to learn but also gave purposefulness for the process which is very important to a subsequent education. The results of questionnaires showed that History was the most favorite subject among all students (with special needs and without them). Students valued their teacher as a person and this was the reason of history knowledge quality and realizing.

Special needs students' History teaching recommendations are given at the end of the work.

PRIEDAI

Stebėjimo protokolas

Priedas Nr. 1

Data: _____

Mokykla: _____

Tema: _____

Mokytojo veikla	Mokinių veikla

ANKETA

1. Kokie mėgstamiausi tavo dalykai mokykloje?

- biologija
- geografija
- istorija
- kūno kultūra
- matematika
- darbai
- dailė

2. Ar tau patinka istorija?

- patinka
- nepatinka
- mokausi tik todėl, kad reikia

3. Kuo tau patinka, ar nepatinka istorijos pamokos?

Patinka, nes:

- mokytoja(s) įdomiai pasakoja
- parodo paveikslą, filmuką
- rašo gerus pažymius

Nepatinka, nes:

- labai sunku mokytis
- visai neįdomu
- nieko nesuprantu, ką aiškina mokytoja(s)

4. Ką norėtum pakeisti istorijos pamokose?

Norėčiau, kad:

- mokytoja(s) įdomiau aiškintų pamoką
- reikėtų mažiau skaityti
- parodytų daugiau filmukų, paveikslėlių
- nieko nekeisčiau

5. Ką galėtum pasakyti apie savo istorijos mokytoją?

- geras
- per pamokas galima pajuokauti
- griežtas
- rašo blogus pažymius
- pateikia daug įdomių, įvairių užduočių

6. Ar bijai būti pakviestas atsakinėti per istorijos pamoką?

- taip
- ne

7. Kokių sunkumų patiri mokydamasis istorijos?

- neprisimenu, ką perskaitau ir negaliu papasakoti
- negaliu išmokti datų
- būna labai nuobodu
- per pamokas negaliu susikaupti

8. Kokios užduotys istorijos pamokose labiausiai patinka?

- skaityti vadovėlį
- atlikti rašto darbus
- spalvinti žemėlapius